

Rapportage aanvullend soortenonderzoek Wet natuurbescherming

Chiel Dethmersstraat te Almelo

Projectcode: P02273

Versie: Definitief

Colofon	
Titel:	Rapportage aanvullend soortenonderzoek Wet natuurbescherming Chiel Dethmersstraat te Almelo
Projectcode	P02273
Versie:	Definitief
Datum	25-08-2022
Auteur:	L.A. de Meijer
Opdrachtgever:	Gemeente Almelo Stadhuisplein 1 7607 EK Almelo
Uitvoerder	
	GRAS Advies bv
	Bedrijvenpark Twente 412
	7602 KM Almelo
	Huismanstraat 6
	6851 GT Huissen
Email:	ecologie@grasadvies.nl
Website:	https://grasadvies.nl/
Contactpersoon:	M. Witjes
Telefoon:	06 55476553
Email:	Michael.witjes@grasadvies.nl
Controle	E.D. Thunnissen

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
1.1	Inleiding.....	5
1.1	Samenvatting.....	6
1.2	Projectgebied.....	7
1.3	Voorgenomen ontwikkeling en werkzaamheden.....	8
2	Werkwijze.....	9
2.1	Vleermuizen.....	9
2.2	Huismus.....	9
2.3	Kleine marterachtigen en egel.....	10
2.3.1	Werkwijze.....	10
2.3.2	Onderzoeksmethoden.....	10
2.4	Steenmarter.....	11
2.5	Uitvoering locatieonderzoeken.....	12
3	Resultaten.....	13
3.1	Vleermuizen.....	13
3.2	Huismus.....	13
3.3	Egel en kleine marterachtigen.....	14
3.4	Steenmarter.....	14
4	Conclusies en advies.....	16
5	Bronnen.....	17

Bijlagen

Bijlage 1: Luchtfoto inclusief projectgrenzen

Bijlage 2: Wet natuurbescherming

Bijlage 3: Stappenplan Ministerie van Economische Zaken

1 Inleiding

1.1 Inleiding

Het bouwplan bestaat uit een woningbouwlocatie voor 32 grondgebonden woningen tussen de Chiel Dethmersstraat en de Derk Smoeslaan in Almelo. Bij dergelijke ruimtelijke ingrepen dient rekening gehouden te worden met beschermde gebieden, houtopstanden en plant- en diersoorten. De Wet natuurbescherming omvat de regelgeving betreffende deze soorten en gebieden. De Wet natuurbescherming is van kracht sinds januari 2017 en vervangt de drie oude wetten: 'Natuurbeschermingswet 1998', 'Boswet' en 'Flora- en Faunawet'. Doelstelling van de Wet natuurbescherming is bescherming van de biodiversiteit, decentralisatie van verantwoordelijkheden en vereenvoudiging van regelgeving.

Uit de resultaten van de verkennende onderzoeken (quickscans) flora en fauna van de verschillende deelgebieden van het projectgebied (Grasadvies, 2022) is het volgende naar voren gekomen:

Gezien de aangetroffen vegetatie en omgeving kunnen soorten als konijn, haas en algemene muizen-soorten worden verwacht. Het projectgebied is onderdeel van de leefomgeving van deze soorten. De bovengenoemde soorten zijn beschermd conform de Wet natuurbescherming 'andere soorten' maar staan ook in de categorie 'vrijgestelde soorten' (Hunnink 2022). Dit houdt in dat bij uitvoering van de werkzaamheden in het kader van een ruimtelijke ontwikkeling, een vrijstelling voor deze soort geldt. Wel geldt te allen tijde de zorgplicht voor de uitvoerende partij.

Verder is het gebied ook geschikt voor egel, huismus, steenmarter en kleine marterachtigen. Voor deze soorten geldt geen vrijstelling. Daarom is er besloten het voorliggend aanvullend onderzoek uit te voeren.

Het projectgebied is (onderdeel van) een leefgebied voor diverse zangvogels. Het is aannemelijk dat zangvogels de bosschages in het projectgebied als broedlocatie gebruiken. Een nader onderzoek is niet noodzakelijk, onder voorwaarde dat er buiten het broedseizoen om wordt gewerkt. Of onder voorwaarde dat eventuele nesten in de bosschages tijdens het broedseizoen niet worden verstoord. Het broedseizoen loopt globaal van 15 maart tot 15 juli, afhankelijk van de weersomstandigheden. Eerdere en latere broedgevallen zijn ook beschermd conform de Wet natuurbescherming. Mocht er binnen het broedseizoen werkzaamheden gepland staan dan moet het gebied maximaal drie dagen vóór aanvang van de werkzaamheden door een ecoloog worden vrijgegeven middels een broedvogelinspectie. Tijdens de werkzaamheden wordt aangeraden mitigerende maatregelen te treffen om het gebied broedvrij te houden.

Doelstelling rapport

Het doel van dit aanvullend onderzoek is om uitsluitsel te geven over de aanwezigheid en aantallen beschermde diersoorten in het projectgebied, de mogelijke functies van het projectgebied voor deze soorten, de mogelijke effecten van de voorgenomen ontwikkeling en de eventuele noodzakelijke vervolgstappen. Dit rapport presenteert de uitkomsten van het aanvullend onderzoek.

GRAS advies

GRAS Advies voert verkennende veldonderzoeken uit volgens de geldende soortprotocollen. De heer M. Wijtes en mevrouw L.A. de Meijer zijn middels opleiding en ervaring bevoegd voor de verrichte werkzaamheden. Daarnaast is het project uitgevoerd volgens het kwaliteitshandboek van GRAS Advies. Het kwaliteit managementsysteem van GRAS Advies is ISO NEN-EN-ISO 9001:2015 gecertificeerd.

1.1 Samenvatting

Vleermuizen

Er is geen verblijfplaats van vleermuis aangetroffen binnen de projectlocatie. Ook is er geen sprake van een essentiële vliegroute of foerageergebied. De voorgenomen ontwikkelingen resulteert niet in een verlies van een verblijfplaats, essentiële vliegroute en/of essentieel foerageergebied. Er is derhalve geen sprake van een negatief effect op de aanwezige vleermuizen.

Huismus

Er zijn geen huismussen waargenomen binnen het projectgebied of in de directe omgeving. Huidige nestlocaties bevinden zich verderop aan de P.J de Kokstraat. Huidig gebruik van het projectgebied door huismussen is derhalve uitgesloten.

Egel

Er zijn meerdere waarnemingen van egel gedaan, verdeeld over het onderzoekstermijn van 6 weken, door de wildcamera. De voorgenomen ontwikkeling resulteert daarmee in verlies van leef-, foerageergebied, rust- en of nestplaatsen.

Er is sprake van een negatief effect op de aanwezige egel(s).

Steenmarter

De steenmarter is tijdens de onderzoeksperiode waargenomen door de aanwezige wildcamera. Het projectgebied is geschikt als foerageergebied en heeft geschikte schuilplaatsen in de vorm van dichte struvelen. De voorgenomen ontwikkeling resulteert in verlies van leef-, foerageergebied.

Er is sprake van een negatief effect op de aanwezige steenmarter.

Kleine marterachtigen

Er zijn sporen aangetroffen van kleine marterachtigen in de sporenbuizen. Het betreft de wezel. De aanwezigheid van rust- en/of nestplaatsen binnen het projectgebied is daardoor aannemelijk. De huidige voorgenomen ontwikkeling resulteert in een verlies van leef-, foerageergebied en mogelijk ook rust- en/of nestplaatsen.

Er is sprake van een negatief effect op de aanwezige wezel.

Wet natuurbescherming

Een ontheffing op de Wet natuurbescherming is voor de uitvoering van de werkzaamheden benodigd voor steenmarter, egel en wezel.

Zorgplicht

De aannemer behoudt te allen tijde zijn of haar zorgplicht: "De zorgplicht houdt in dat een ieder voldoende zorg in acht moet nemen voor de in het wild levende planten en dieren, alsmede voor hun directe leefomgeving. In praktijk betekent dit het a) voorkomen, b) beperken en c) ongedaan maken van schadelijke handelingen voor de natuur."

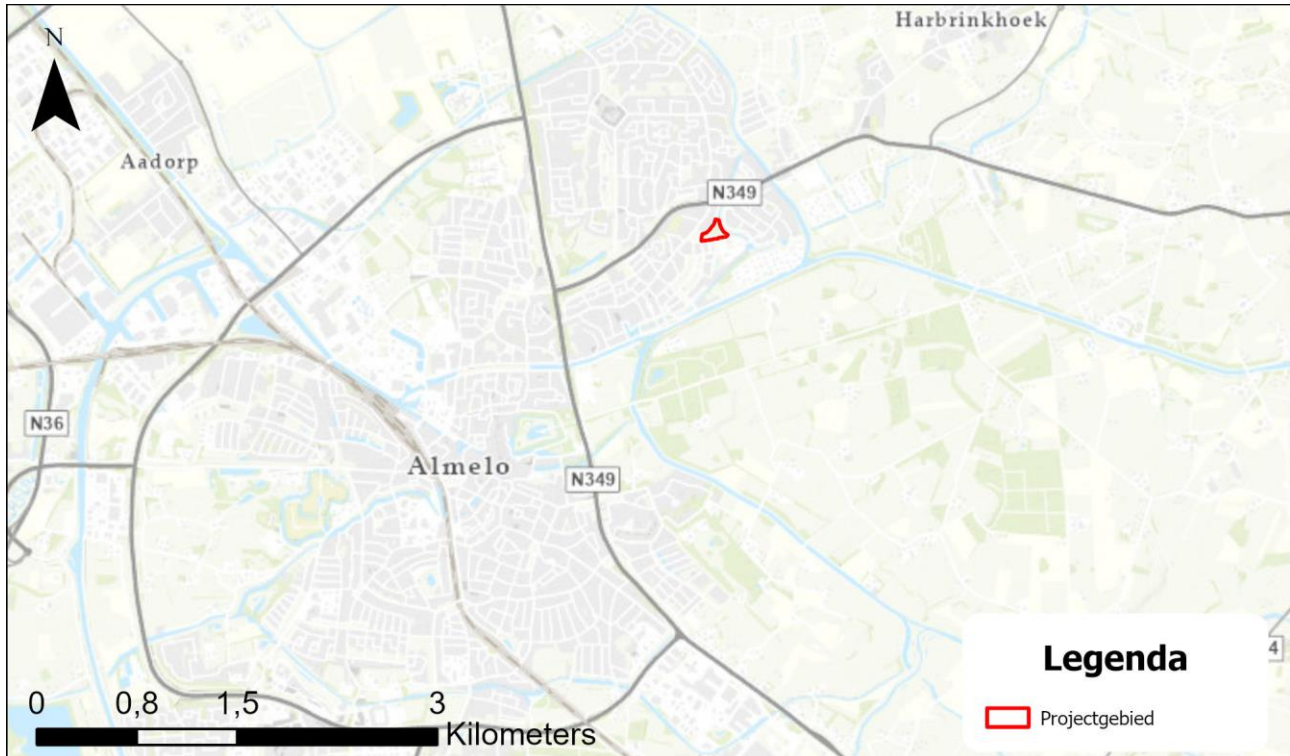
Advies

Geadviseerd wordt de hier bovengenoemde uitgangspunten als verplichting vast te leggen voor de uitvoerende partij.

1.2 Projectgebied

Het projectgebied is gelegen in Almelo langs de Chiel Dethmersstraat en is omringd door bebouwing (Afbeelding 1.1; 1.2)

Het projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 15084 m², en bestaat uit een oude parkeerplaats, grasveld en bosschages. Vegetatie bestaat o.a. uit loek zonder loek, zwarte els, berk en braam,

Afbeelding 1.1: Ligging van het projectgebied (rood kader).

Afbeelding 1.2: Luchtfoto van het projectgebied (binnen het rode kader).

1.3 Voorgenomen ontwikkeling en werkzaamheden

Het bouwplan bestaat uit een woningbouwlocatie voor 32 grondgebonden woningen tussen de Chiel Dethmersstraat en de Derk Smoeslaan in Almelo.

2 Werkwijze

2.1 Vleermuizen

Vleermuisonderzoek is gebonden aan vaste periodes en vereist meerdere locatieonderzoeken om het aantal en de soort(en) vleermuizen in het projectgebied vast te stellen en om inzicht te krijgen in welke functie(s) het gebied heeft (foerageergebied, vliegroute, verblijfplaats. Van een eventuele verblijfplaats kan worden vastgesteld welke functie(s) het heeft: zomer-, kraam-, paar- en/of winterverblijf. De beschikbare Kennisdocumenten Vleermuizen, waaronder bijvoorbeeld het Kennisdocument Gewone dwergvleermuis (BIJ12, 2017) bevelen aan om gebruik te maken van het landelijke Vleermuisprotocol. Het vleermuisprotocol is in 2009 ontwikkeld door het Netwerk Groene Bureaus in overleg met de toenmalige Dienst Landelijk Gebied en Gegevensautoriteit Natuur en vastgesteld door de toenmalige Gegevensautoriteit Natuur. Het protocol wordt jaarlijks in het Vleermuisvakberaad geëvalueerd door deskundigen van het Netwerk Groene Bureaus, de Zoogdierverseniging en de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (RVO). Het vleermuisprotocol voorziet in de volgende locatiebezoeken:

- Een voorjaarsonderzoek om een mogelijke functie als foerageergebied onderzoeken. Dit onderzoek bestaat uit 2 bezoeken die moeten plaatsvinden tussen 15 april en oktober, waarvan minimaal tijdens de kraamperiode.
- Een najaars-onderzoek om een mogelijke functie als paar- en/of winterverblijf te onderzoeken. Dit onderzoek bestaat uit 2 bezoeken die moeten plaatsvinden tussen 15 augustus en 1 oktober.

De locatieonderzoeken naar vleermuizen zijn in opdracht van GRAS Advies uitgevoerd door de heer R.M. Smit (MSc) en mevrouw E.D. Thunnissen, welk zijn middels opleiding en ervaring met vleermuisonderzoek bevoegd voor de verrichtte werkzaamheden (Tabel 2-1).

De vleermuisinventarisaties zijn uitgevoerd met een Pettersson D240x batdetector. Dit apparaat zet de ultrasone geluiden van vleermuizen om in voor mensen hoorbare tonen. Tevens kunnen de geluiden vertraagd (time-expansion) worden opgenomen voor analyse achteraf, omdat sommige soorten moeilijk te determineren zijn in het veld. Het gebruik van een Pettersson D240x batdetector is conform de voorwaarden voor materiaalgebruik vanuit het Vleermuisprotocol.

Tabel 2-1 Overzicht locatiebezoeken vleermuisonderzoek.

Datum	Controleur	Soort	Tijdstip	Weersomstandigheden
08-06-2021	R.M. Smit	Vleermuis	21:50 – 23:55	20°C, half bewolkt, droog
07-07-2021	R.M. Smit	Vleermuis	03:20 – 05:20	13°C, half bewolkt, droog
01-09-2021	E.D. Thunnissen	Vleermuis	21:00 – 00:00	16°C, licht bewolkt, droog
22-09-2021	E.D. Thunnissen	Vleermuis	21:00 – 23:55	14°C, helder, droog

2.2 Huismus

Huismusonderzoek is gebonden aan vaste periodes en vereist meerdere locatieonderzoeken om het aantal huismussen en nestplaatsen in het projectgebied en de specifieke functies van het gebied voor huismussen vast te stellen.

Het Kennisdocument Huismus (BIJ12, 2017) beveelt aan om gebruik te maken van het Aanwezigheidsprotocol van het Netwerk Groene Bureaus (2017). Het Aanwezigheidsprotocol schrijft voor om tijdens 2 locatieonderzoeken in de periode 1 april – 20 juni te inventariseren op zingende dieren. Tussen de beide bezoeken dient 10 dagen te zitten. Tegelijkertijd schrijft zowel het Kennisdocument Huismus als de Soortenstandaard Huismus (RVO, 2014) voor om ofwel 2 veldbezoeken in de periode 1 april – 15 mei uit te voeren, dan wel 4 bezoeken in de periode 10 maart – 20 juni uit te voeren. Tussen elk bezoek dient minimaal 10 dagen tijd te zitten.

De inventarisaties van huismus zijn uitgevoerd door te kijken naar nest-indicatief gedrag zoals de aanwezigheid van zingende mannetjes, bedelende jongen, voedselvluchten of transport van nestmateriaal wat duidt op de aanwezigheid van nesten. Daarnaast is gekeken naar foerageergedrag. Er zijn in totaal 2 locatieonderzoeken uitgevoerd (Tabel 2-2).

Tabel 2-2 Overzicht locatiebezoeken huismusonderzoek.

Datum	Controleur	Soort	Tijdstip	Weersomstandigheden
19-04-2022	L.A. de Meijer	Huisumus	12:00 – 14:00	17°C, 3 bft, onbewolkt, droog
03-05-2022	L.A. de Meijer	Huisumus	7:45 – 9:20	6°C, 0bft, onbewolkt, droog

2.3 Kleine marterachtigen en egel

2.3.1 Werkwijze

Onderzoek naar kleine marterachtigen en egel is maatwerk en verschilt per projectgebied. De provincie Overijssel kent geen vrijstellingen voor de bunzing, hermelijn, egel en wezel. Dit betekent dat er bij ruimtelijke ontwikkeling onderzoek gedaan moet worden naar de aanwezigheid en van deze soorten en de functie van het gebied voor deze soorten. Er zijn geen landelijke soortenstandaarden die eisen geven aan dit soort onderzoek, wel zijn er de provincie Noord-Holland, Overijssel, Flevoland en Noord-Brabant die documenten hebben uitgebracht die als handreiking fungeren. De 'Brochure Soortenbescherming in Overijssel' kent een stappenplan dat doorlopen moet worden om de geschiktheid van het gebied te bepalen, veldonderzoek uit te voeren en een conclusie uit de opgedane gegevens te kunnen trekken. Eerst wordt met behulp van informatiebronnen en kaartmateriaal onderzocht wat de geschikte plekken zijn voor kleine marterachtigen en egel. Tijdens het verkennen onderzoek (quickscan) is een globale inschatting gemaakt in hoeverre het gebied geschikt is voor deze soorten en waar de meest kansrijke plekken zich bevinden. Voor deze plekken wordt de inventarisatiemethode uitgedacht.

2.3.2 Onderzoeksmethoden

De 'Brochure Soortenbescherming in Overijssel' geeft aan dat er verschillende geschikte onderzoeksmethoden zijn om de aanwezigheid van een of meer soorten kleine marterachtigen vast te stellen.

Wildcamera

Een wildcamera of struikrover® maakt beelden (foto's of video's) van langslopende diersoorten, zonder zelf heel opvallend te zijn. Zo kan de camera ook schuwe en nacht-actieve diersoorten zoals de kleine marters en egel op beeld krijgen. Er kan eventueel lokmiddel gebruikt worden om de trefkans te vergroten. Een voordeel van de camera is dat een diersoort op beeld staat. Een nadeel is dat een camera een relatief klein gebied in kaart brengt. De handreiking geeft aan dat een reguliere cameraval alleen voor de bunzing te gebruiken is. De struikrover® is een universele methode geschikt om alle kleine marterachtigen te detecteren.

Sporenbuis

Een sporenbuis is een buis met een inktmatje en een wit geschilderd afdrukdeel. Wanneer een wezel of hermelijn door de sporenbuis kruipt, loopt deze over het inktmatje en komen er pootafdrukken op het houten plankje. Er kan eventueel lokmiddel gebruikt worden om de trefkans te vergroten. Een voordeel is dat de kosten van de buizen laag zijn. Sporenbuizen zijn voor de wezel en hermelijn te gebruiken.

Marterbox

De Marterbox of Mostela is een combinatie van de cameraval en de sporenbuis. Er loopt een sporenbuis door een houten doos. De buis is open aan de binnenkant van de doos. In de doos hangt een camera die foto of videobeelden maakt van de diersoort. Er kan een lokmiddel gebruikt worden om de trefkans te vergroten. De Brochure Soortenbescherming van Overijssel geeft aan dat deze voor de wezel, hermelijn en vrouwelijke bunzing te gebruiken zijn.

Nestkast

De nestkast is een alternatieve schuilplaats van de kleine marter. De nestkast is een houten kastje met een sporenbuis naar de opening. Wanneer er een kleine marter de nestkast in gaat, loopt deze door de sporenbuis en laat deze pootafdrukken achter. Er kan een lokmiddel gebruikt worden om de trefkans te vergroten. Nestkasten zijn voor de wezel en hermelijn te gebruiken.

Kansrijke gebieden

Kansrijke gebieden zijn gebieden waar kans het grootst is om een kleine marterachtige of egel waar te nemen. Deze gebieden moeten aan een aantal eisen voldoen.

- *Foerageergebied met voldoende schuilmogelijkheden:* Kleine marterachtigen en egel hebben een voorkeur voor kleinschalig landschap waar genoeg schuilmogelijkheden te vinden zijn, zoals bosranden, struwelen, extensief beweide percelen en natuurgraslanden. De egel komt daarnaast ook voor in parken en tuinen.
- *Verbindingsroutes:* Verbindingen tussen gebieden is van essentieel belang voor kleine marterachtigen en egel om toegang te hebben tot zowel foerageergebieden als rust- en nestplaatsen. Verbindingsroutes dienen voldoende beschutting te bieden tegen predatie door o.a. roofvogels. Verbindingsroutes bestaan uit onder meer bosranden, takkenrillen, hagen, houtwallen, struweelvegetaties, hogere graslandvegetaties en begroeide greppels.
- *Rust en nestplaatsen:* Alle kleine marterachtigen maken gebruik van meerdere rust- en verblijfplaatsen verspreid over het territorium. Rust- en nestplaatsen zijn vaak holen van andere (prooi)dieren zoals konijnen, maar ook houtstapels, holle bomen, mollennesten, takkenrillen, hooi- en stobalen en bebouwing zoals schuurtjes, stallen, kelders en hoozolders. De rust-, nest- en overwinteringsplaatsen van egel bevinden zich in bosranden, braamstruwelen, dichte hagen, houtwallen, struikgewassen en takkenbossen. De egel maakt hierin een goed verborgen nest van mos en ander materiaal.

Hoeveelheid inventarisatiemiddelen

Hoeveel inventarisatiemiddelen er gebruikt moeten worden hangt af van de potentiële aanwezige verblijfplaatsen, verbindingzones en foerageergebieden en het toekomstig gebruik van het projectgebied. Binnen het projectgebied zijn er vier sporenbuizen en twee wildcamera's uitgezet op de meest kansrijke locaties langs lijnvormige structuren binnen het projectgebied. Tijdens het eerste locatiebezoek zijn de definitieve locaties van de waarnemingsapparatuur bepaald aan de hand van de meest kansrijke locaties (Afbeelding 2.1).

Afbeelding 2.1 Locaties materiaal. De spoorbuis in het noorden van het projectgebied is kapot aangetroffen en daardoor halverwege het onderzoek uitgevallen.

2.4 Steenmarter

Onderzoek naar de steenmarter is niet gebonden aan vaste periodes. Er is minimaal één locatieonderzoek nodig om de aanwezigheid, nestplaatsen en functioneel leefgebied van de steenmarter vast te stellen.

Om de aan/afwezigheid van de steenmarter te bevestigen wordt onderzoek gedaan met wildcamera's. Een wildcamera maakt beelden (foto's of video's) van langslopende diersoorten, zonder zelf heel opvallend te zijn. Zo kan de camera ook schuwe en nacht-actieve diersoorten steenmarter op beeld krijgen. Er kan eventueel

lokmiddel gebruikt worden om de trefkans te vergroten. Uit een voorstudie (La Haye et al. 2015) is gebleken dat met behulp van cameravallen deze soorten (indien aanwezig) efficiënt kunnen worden aangetoond. De camera dient minimaal 6 weken op locatie te staan Naast het plaatsen van een cameraval wordt bij het veldbezoek gecontroleerd op sporen van de steenmarter.

2.5 Uitvoering locatieonderzoeken

In totaal zijn zes locatieonderzoeken op vijf verschillende dagen uitgevoerd. De weersomstandigheden en andere informatie van elk locatieonderzoek is weergegeven in tabel 2-3.

KLEINE MARTERACHTIGE EN EGEL

De locatieonderzoeken naar egel en kleine marterachtigen zijn uitgevoerd door L.A. de Meijer van GRAS Advies, die middels opleiding en ervaring bevoegd is voor de verrichtte werkzaamheden. De waarnemingsapparatuur is geplaatst op de meest kansrijke locaties.

In de actieve periode, lopende vanaf maart tot en met augustus, dienen de middelen minimaal zes weken in het gebied te liggen. Wordt het onderzoek buiten deze periode uitgevoerd, dan is de trefkans minder en dienen de middelen minimaal twaalf weken in het gebied te liggen. Met betrekking tot de egel dient daarnaast rekening gehouden te worden met de winterslaap van deze soort. Deze loopt, mede afhankelijk van het weer, globaal van eind november tot eind maart.

De sporenbuizen en cameravallen met lokstof (pindakaas) zijn geplaatst op 03-05-2022 en hebben gefunctioneerd tot week 24. Daarmee is de waarnemingsapparatuur gedurende 6 weken operationeel geweest. Na het plaatsen van de waarnemingsapparatuur zijn in totaal drie veldbezoeken geweest om de SD-kaarten en batterijen van de wildcamera's te vervangen, de sporenbuizen te controleren en daarbij het sporenplankje te vervangen/ verversen (Tabel 2-3). Bij het laatste locatiebezoek is de waarnemingsapparatuur weer verwijderd.

Tabel 2-3 Overzicht van locatieonderzoeken huismus, marters en egel.

Datum	Controleur	Soort	Tijdstip	Weersomstandigheden
19-04-2022	L.A. de Meijer	Huisumus	12:00 – 14:00	17°C, 3 bft, onbewolkt, droog
03-05-2022	L.A. de Meijer	Huisumus, marters en egel	7:45 – 9:20	6°C, 0bft, onbewolkt, droog
17-05-2022	L.A. de Meijer	Marters en egel	14:10 – 15:05	19°C, 2 bft, bewolkt, droog
02-06-2022	L.A. de Meijer	Marters en egel	17:46 – 18:15	19°C, 1 bft, licht bewolkt, droog
13-06-2022	L.A. de Meijer	Marters en egel	9:38 – 10:00	16°C, 2 bft, zonnig, droog

3 Resultaten

3.1 Vleermuizen

Verblijfplaatsen

Tijdens de veldbezoeken in het voorjaar en zomer zijn geen in- of uitvliegende vleermuizen waargenomen in het projectgebied. De aanwezigheid van een zomerverblijfplaats in het projectgebied is uitgesloten.

Ook tijdens de veldbezoeken in het najaar zijn geen in- of uitvliegende vleermuizen waargenomen. De aanwezigheid van een paarverblijfplaats is daarmee ook uitgesloten.

Hiermee zijn de aanwezigheid van een kraamverblijfplaats en winterverblijfplaats mede uitgesloten. Aangenomen wordt dat verblijfplaatsen die als zomerverblijfplaats en/of paarverblijfplaats gebruikt worden ook als winterverblijfplaats kunnen worden gebruikt.

Vliegroute

Tijdens de veldbezoeken zijn enkele overvliegende vleermuizen waargenomen in het projectgebied. De watergang buiten het projectgebied is wel in gebruik als vliegroute. Gelet op de lage aantallen vleermuizen en ontbreken van een duidelijke richting, is de aanwezigheid van een vliegroute voor vleermuizen binnen het projectgebied uitgesloten.

Foerageergebied

Tijdens de veldbezoeken in zowel het voor-, als najaar zijn in het project gebied en de directe omgeving een aantal foeragerende vleermuizen waargenomen. Op het veld binnen het projectgebied werden met name laatvliegers waargenomen. Verder zijn enkele foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Vanwege de zeer lage aantallen foeragerende vleermuizen en de ruime aanwezigheid van alternatief, hoogwaardig foerageergebied in de vorm van bosschages, tuinen en velden in de directe omgeving van het projectgebied is van een functie als essentieel foerageergebied voor vleermuizen geen sprake. Wel zijn er veel foeragerende vleermuizen waargenomen over de watergang die langs het projectgebied loopt. Dit is tevens ook een vliegroute. Het is daarmee van belang dat er geen licht over de watergang komt te schijnen. Wanneer daar in het projectplan rekening mee wordt gehouden is een ontheffing betreft foerageergebied (en vliegroute) niet benodigd.

Effectenbeoordeling

Er zijn geen verblijfplaatsen aangetroffen binnen het projectgebied. Ook is er geen sprake van essentieel foerageergebied en/of vliegroutes binnen het projectgebied. Wel is de watergang, gelegen naast het projectgebied, in gebruik als foerageerlocatie en vliegroute.

Zolang er geen licht over de watergang komt te schijnen, is een ontheffing niet benodigd.

3.2 Huismus

Nestlocatie en foerageergebied

Tijdens de locatiebezoeken zijn géén huismussen waargenomen binnen het projectgebied of in de directe omgeving. Huismussen waren wel waargenomen bij de P.J de Kokstraat, deze hebben daar de nestplaats en foerageren in het naastgelegen park.

Effectenbeoordeling

De voorgenomen ontwikkelingen hebben geen negatief effect op huismussen. Een ontheffing op de Wet natuurbescherming is voor de huismus niet nodig.

3.3 Egel en kleine marterachtigen

Egel

Er zijn op verschillende data foto's van egels gemaakt door de wildcamera (Afbeelding 3.1.). Het is hiermee vastgesteld dat het projectgebied onderdeel van het leefgebied is van de egel.

Afbeelding 3.1 Foto wildcamera van egel, gemaakt op 28/05/2022.

Effectenbeoordeling

De voorgenomen ontwikkelingen hebben een negatief effect op de egel. Een ontheffing op de Wet natuurbescherming voor egel is nodig.

Kleine marterachtigen

Er zijn sporen van kleine marterachtigen (wezel) tijdens het onderzoek in een sporenbuis waargenomen (zie afbeelding 3.2). Het is hiermee vastgesteld dat het projectgebied onderdeel van het leefgebied is.

Effectenbeoordeling

De voorgenomen ontwikkelingen hebben een negatief effect op de wezel. Een ontheffing op de Wet natuurbescherming voor wezel is nodig.

3.4 Steenmarter

Steenmarter

Er zijn op verschillende data foto's van steenmarter gemaakt door de wildcamera (Afbeelding 3.2). Het is hiermee vastgesteld dat het projectgebied onderdeel van het leefgebied is van de steenmarter.

Afbeelding 3.2 Foto wildcamera van steenmarter, gemaakt op 05/05/2022.

Effectenbeoordeling

De voorgenomen ontwikkelingen hebben een negatief effect op steenmarter. Een ontheffing op de Wet natuurbescherming voor steenmarter is nodig.

4 Conclusies en advies

Vleermuizen

Er zijn geen verblijfplaatsen of essentieel foerageergebied van vleermuizen aangetroffen binnen de projectlocatie. De voorgenomen ontwikkelingen resulteert niet in een verlies van de verblijfsplaats. Er is derhalve geen sprake van een negatief effect op de aanwezige vleermuizen.

Huismus

Er zijn geen huismussen waargenomen binnen het projectgebied of in de directe omgeving. Huidige nestlocaties bevinden zich verderop aan de P.J de Kokstraat. Huidig gebruik van het projectgebied door huismussen is derhalve uitgesloten.

Egel

Er zijn verschillende waarnemingen van de egel gedaan, verdeeld over het onderzoekstermijn van 6 weken, door de wildcamera. De voorgenomen ontwikkeling resulteert in verlies van leef-, foerageergebied en mogelijk ook rust- en of nestplaatsen. Er is sprake van een negatief effect op de aanwezige egel(s).

Steenmarter

De steenmarter is tijdens de onderzoeksperiode waargenomen door de aanwezige wildcamera. Het projectgebied is geschikt als foerageergebied en heeft geschikte schuilplaatsen in de vorm van dichte struwelen. De voorgenomen ontwikkeling resulteert in verlies van leef- en foerageergebied. Er is sprake van een negatief effect op de aanwezige steenmarter.

Kleine marterachtigen

Er zijn sporen aangetroffen van kleine marterachtigen in de sporenbuizen. Het betreft de wezel. De aanwezigheid van rust- en/of nestplaatsen binnen het projectgebied is daardoor aannemelijk. De huidige voorgenomen ontwikkeling resulteert in een verlies van leef-, foerageergebied en mogelijk ook rust- en/of nestplaatsen. Er is sprake van een negatief effect op de aanwezige kleine marterachtigen.

Wet natuurbescherming

Een ontheffing op de Wet natuurbescherming is voor uitvoering van de werkzaamheden benodigd voor steenmarter, egel en wezel.

Het projectgebied is (onderdeel van) een leefgebied voor diverse zangvogels. Het is aannemelijk dat zangvogels de bosschages in het projectgebied als broedlocatie gebruiken. Een nader onderzoek is niet noodzakelijk, onder voorwaarde dat er buiten het broedseizoen om wordt gewerkt. Of onder voorwaarde dat eventuele nesten in de bosschages tijdens het broedseizoen niet worden verstoord. Het broedseizoen loopt globaal van 15 maart tot 15 juli, afhankelijk van de weersomstandigheden. Eerdere en latere broedgevallen zijn ook beschermd conform de Wet natuurbescherming. Mocht er binnen het broedseizoen werkzaamheden gepland staan dan moet het gebied maximaal drie dagen vóór aanvang van de werkzaamheden door een ecoloog worden vrijgegeven middels een broedvogelinspectie. Tijdens de werkzaamheden wordt aangeraden mitigerende maatregelen te treffen om het gebied broedvrij te houden.

Advies

Geadviseerd wordt de resultaten en conclusies voor te leggen aan het bevoegd gezag, de provincie Overijssel.

Zorgplicht

De aannemer behoudt te allen tijde zijn of haar zorgplicht: "De zorgplicht houdt in dat een ieder voldoende zorg in acht moet nemen voor de in het wild levende planten en dieren, als mede voor hun directe leefomgeving. In praktijk betekent dit het a) voorkomen, b) beperken en c) ongedaan maken van schadelijke handelingen voor de natuur."

5. Bronnen

Literatuur

- M. Witjes. Memo flora & fauna bestemmingsplan 'Chiel Dethmersstraat, Almelo'. GRASAdvies, 2022
- Kennisdocument Gewone Dwergvleermuis, BIJ12, 2017
- Soortenstandaard Gewone Dwergvleermuis RVO, 2014
- Kennisdocument Gewone grootoorvleermuis, BIJ 12, 2017
- Soortenstandaard Gewone grootoorvleermuis, RVO, 2014
- Kennisdocument Rosse vleermuis, BIJ 12, 2017
- Soortenstandaard Rosse vleermuis, RVO, 2014
- Kennisdocument Ruige dwergvleermuis, BIJ 12, 2017
- Soortenstandaard Ruige dwergvleermuis, RVO, 2014
- Kennisdocument watervleermuis, BIJ 12, 2017
- Soortenstandaard watervleermuis, RVO, 2014

- Kennisdocument Huismus, BIJ12, 2017
- Soortenstandaard Huismus, RVO, 2014

- Handreiking kleine marters, Provincie Noord-Brabant, 2017
- Brochure soortenbescherming, Provincie Overijssel, 2019
- Handreiking wezel, hermelijn en bunzing, Provincie Noord Holland, 2017
- La Haye, M., V. Dijkstra & H. Hollander (2015). Meetnetontwerp bunzing, boomarter en eikelmuis. Ten behoeve van NEM-Zoogdieren. Rapport 2015.28. Bureau van de Zoogdierverseniging, Nijmegen.

- Aanwezigheidsprotocol van het Netwerk Groene Bureaus, 2017
- Aanwezigheidsprotocol van het Netwerk Groene Bureaus, 2017

- Vleermuisprotocol, 2017, Vleermuisvakberaad Netwerk Groene Bureaus 2017
- Vleermuisprotocol 2021, Vleermuisvakberaad Netwerk Groene Bureau 2021

- ArcGIS (2022). Geografisch informatiesysteem met kaarten van Esri, Natura2000 en NNN. Datum geraadpleegd: 00-00-0000
- Hunnink, S. (2022). Lijst beschermde soorten Wet natuurbescherming. Natuurinclusief, Borculo. 13 p.

Internet

<http://kadviewer.map5.nl>

Kadviewer is een online kaartendienst waarmee geografische locaties opgezocht kunnen worden.
Geraadpleegd op 09-06-2022

<https://zoek.officiëlebekendmakingen.nl/>

Provinciale verordening m.b.t. de Wet natuurbescherming en vrijgestelde soorten.
Geraadpleegd op 09-06-2022

Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF)

In de NDFF zijn waarnemingen beschikbaar met exacte locatiegegevens.
Geraadpleegd op 09-06-2022

<https://www.waarneming.nl>

Database van voorkomen van flora- en fauna in Nederland.
Geraadpleegd op 09-06-2022

<https://www.telmee.nl>

Database van voorkomen van flora- en fauna in Nederland.
Geraadpleegd op 09-06-2022

<https://www.sovon.nl>

Sovon.nl is een kenniswebsite met informatie over vogels.
Geraadpleegd op 09-06-2022

<https://www.vogelbescherming.nl>
De Vogelbescherming is een kenniscentrum met informatie over vogels.
Geraadpleegd op 09-06-2022

<https://www.stichtingkleinemarters.nl>
SKM doet onderzoek naar kleine marterachtigen (bunzing, wezel en hermelijn).
Geraadpleegd op 24-04-2020

6. Woordenlijst

Geldigheid

Dit onderzoek is uitgevoerd conform de landelijk geldende richtlijnen. Het bevoegd gezag hanteert de volgende definitie voor de geldigheid van onderzoeken naar beschermde soorten: *“Onderzoeksgegevens hebben een beperkte geldigheidstermijn. Voor vogels en soorten genoemd op Bijlage IV van de Habitatrichtlijn, Bijlage I en II van het Verdrag van Bern en Bijlage II van het Verdrag van Bonn hanteren we daarom een geldigheidsstermijn van maximaal 3 jaar. Voor soorten genoemd op de bijlage bij de wet natuurbescherming is deze periode 5 jaar.”*

Dit rapport gaat in op de effecten van de ontwikkeling zoals beschreven in de aanleiding van het onderzoek. Wijzigingen of aanpassingen in de ontwikkeling kunnen tot andere conclusies ten aanzien van de effecten op beschermde soorten leiden.

Zorgplicht

“De zorgplicht houdt in dat een ieder voldoende zorg in acht moet nemen voor de in het wild levende planten en dieren, als mede voor hun directe leefomgeving. Overtreding van de zorgplicht is niet strafbaar gesteld; de zorgplicht kan wel door toepassing van bestuursdwang worden gehandhaafd”.

In de praktijk betekend dit:

1. *Voorkomen* dat er schade wordt toegebracht aan flora en fauna
2. *Beperken* dat er schade wordt toegebracht aan flora en fauna
3. *Ongedaan maken* van toegebrachte schade

Een voorbeeld van invulling geven aan de zorgplicht:

- Bij het kappen van bomen controleren op mogelijke broedgevallen buiten het broedseizoen om.

Passende gedragscode

Een gedragscode is een ontheffing voor de beschreven maatregelen in bepaalde werken. De gedragscode geeft invulling aan de zorgplicht en het zorgvuldig handelen. Er zijn diverse gedragscodes, afhankelijk van het type werk: besteding beheer en onderhoud of ruimtelijke ingrepen.

Gedragscode worden goedgekeurd door het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, en hebben een geldigheidsduur van 5 jaar. Vervolgens dienen deze opnieuw gekeurd te worden.

Bijlage 1: Luchtfoto inclusief projectgrenzen

Bijlage 2: Wet natuurbescherming

De oude natuurwetgeving met 'de Natuurbeschermingswet 1998' en 'de Flora- en Faunawet' is per januari 2017 veranderd in de Wet natuurbescherming. Hieronder wordt de inhoud van de Wet natuurbescherming toegelicht.

Natura 2000

De bescherming van de ca. 164 Natura 2000-gebieden in Nederland blijft behouden in de Wet natuurbescherming. In Natura 2000-gebieden zijn de Europese richtlijnen van kracht. De Europese Unie (EU) heeft een zeer gevarieerde en rijke natuur, die van grote waarde is. Om deze natuur te behouden, heeft de Europese Unie het initiatief genomen voor Natura 2000. Natura 2000 is de overkoepelende naam voor gebieden die worden beschermd vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Nederland telt ruim 160 Natura 2000-gebieden, welke onderdeel uitmaken van een samenhangend netwerk van natuurgebieden in de Europese Unie.

Aanwijzingsprocedure

Natura 2000-gebieden worden formeel aangewezen. Per gebied is er een aanwijzingsdocument gemaakt door het ministerie met daarin:

- Instandhoudingsdoelen; welke doelsoorten en habitats gaat het, en wat is de doelstelling ten aanzien van die soorten en/of habitats;
- Begrenzing; welk areaal is beschermd.

Beheerplannen

Voor ieder gebied moet binnen drie jaar een beheerplan worden vastgesteld. In het beheerplan staat welke natuurwaarden er zijn of deze moeten worden beschermd en/of ontwikkeld. Er staat ook in hoe het gerealiseerd moet worden. Verder wordt er in aangegeven welke externe factoren de instandhoudingsdoelen mogelijk negatief kunnen beïnvloeden. Deze beheerplannen worden vastgesteld door het Rijk of door de Provincie.

Vergunning

Voor de uitvoering van werkzaamheden welke mogelijk schade toebrengen aan een door Natuurbeschermingswet beschermd gebied, geldt dat deze acties in principe verboden zijn. Indien een groter maatschappelijk belang aanwezig is, dient er een vergunningsprocedure te worden doorlopen. Hierbij geldt de volgende regel: *'activiteiten mogen in principe alleen worden uitgevoerd wanneer er geen significante schade aan beschermde natuurwaarde ontstaat'*.

Beschermde Natuurmonumenten

Voorheen waren naast Natura 2000-gebieden ook Beschermde Natuurmonumenten beschermd conform de gebiedsbescherming. De bescherming van Beschermde Natuurmonumenten is vervallen. Provincies kunnen wel besluiten om deze gebieden alsnog te beschermen via het provinciale beleid. De provincie voegt de gebieden toe aan het Natuurnetwerk Nederland of wijst ze aan als bijzonder provinciaal natuurgebied of -landschap.

Natuurnetwerk Nederland

Aanvullend op de natuurwetgeving is er natuurbeleid. Natuurbeleid is een zachter kader dan de natuurwetgeving, maar is eveneens van belang voor ruimtelijke plannen. Het Natuurnetwerk Nederland is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden (voorheen Ecologische Hoofdstructuur). Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied. Via de Nota Ruimte is het toetsingskader voor het Natuurnetwerk Nederland geregeld.

In Natuurnetwerk Nederland liggen de volgende natuurgebieden:

- Bestaande natuurgebieden (waaronder de 20 Nationale Parken)
- Gebieden waar nieuwe natuur wordt aangelegd
- Landbouwgebieden, beheerd volgens agrarisch natuurbeheer
- Ca. 6 miljoen hectare grote wateren: meren, rivieren, het Nederlandse deel van de Noordzee en de Waddenzee
- Alle Natura 2000-gebieden

Houtopstanden

De Wet natuurbescherming spreekt over een houtopstand indien sprake is van een zelfstandige eenheid van bomen, boomvormers, struiken, hakhout of griend, die:

- a. een oppervlakte grond beslaat van tien are of meer, of
- b. bestaat uit een rijbeplanting die meer dan twintig bomen omvat, gerekend over het totaal aantal rijen

De Wet natuurbescherming heeft geen betrekking op:

- a. houtopstanden binnen de bij besluit van de gemeenteraad vastgestelde grenzen van de bebouwde kom;
- b. houtopstanden op erven of in tuinen;
- c. fruitbomen en windschermen om boomgaarden;
- d. naaldbomen, kennelijk bedoeld om te dienen als kerstbomen, indien niet ouder dan twintig jaar;
- e. kweekgoed;
- f. uit populieren of wilgen bestaande:
  - 1°. wegbepantingen;
  - 2°. beplantingen langs waterwegen, en
  - 3°. eenrijige beplantingen langs landbouwgronden;
- g. het dunnen van een houtopstand;
- h. uit populieren, wilgen, essen of elzen bestaande beplantingen die kennelijk zijn bedoeld voor de productie van houtige biomassa, indien zij:
  - 1°. ten minste eens per tien jaar worden geoogst;
  - 2°. bestaan uit minstens tienduizend stoven per hectare per beplantingseenheid, zijnde een aaneengesloten beplanting die niet wordt doorsneden door onbeplante stroken breder dan twee meter, en
  - 3°. zijn aangelegd na 1 januari 2013.

Het is verboden een houtopstand geheel of gedeeltelijk te vellen of te doen vellen, met uitzondering van het periodiek vellen van griend- of hakhout, zonder voorafgaande melding daarvan bij gedeputeerde staten (Artikel 4.2).

Soortenbescherming

De Wet natuurbescherming benoemt niet welke concrete activiteiten wel of niet zijn toegestaan. Het uitgangspunt van de wet is dat geen schade mag worden gedaan aan beschermde dieren of planten, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan. Er is een stappenplan opgesteld door Ministerie van Economische Zaken (Bijlage 4). Met dit stappenplan kan worden bepaald of een ontheffing nodig is of dat er gebruik kan worden gemaakt van een vrijstelling.

Bevoegdheid

De bevoegdheid voor het verlenen van ontheffingen en vrijstellingen ligt bij de provincies. Enkel bij ruimtelijke ingrepen waarmee grote nationale belangen zijn gemoeid, blijft het Rijk het bevoegd gezag.

Beschermingsregime

De Wet Natuurbescherming kent de onderstaande beschermingsregimes. Elk van deze beschermingsregime kent zijn eigen verbodsbepalingen en vereisten voor een vrijstelling of ontheffing van de verboden.

- Soorten van de Vogelrichtlijn
- Soorten van de Habitatrichtlijn, Verdrag van Bern en het Verdrag van Bonn
- Andere soorten (bescherming vanuit nationaal oogpunt)

Om te mogen afwijken van de verbodsbepalingen via een ontheffing of vrijstelling moet aan de volgende criteria zijn voldaan.

- Er mag worden afgeweken als er geen andere bevredigende oplossing voor de handeling mogelijk is
- Tegenover de afwijking van het verbod moet een in de wet genoemd belang staan (bijv. volksgezondheid of openbare veiligheid)
- De ingreep mag geen afbreuk doen aan de staat van instandhouding van een soort

De verbodsbepalingen voor Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten zijn gericht op bescherming van de individuen van de soorten. De verbodsbepalingen mogen enkel overtreden worden met een ontheffing (het 'nee, tenzij-principe'). Bij het besluit of een afwijking van het verbod kan worden toegestaan, wordt niet gekeken naar de gevolgen van deze afwijking voor het individuele plant of dier, maar naar de gevolgen voor de instandhouding van de betrokken soort.

Zorgplicht

Iedereen dient voldoende rekening te houden met in het wild levende dieren en planten en de directe leefomgeving. "De zorgplicht houdt in dat een ieder voldoende zorg in acht moet nemen voor de in het wild levende planten en dieren, alsmede voor hun directe leefomgeving. Overtreding van de zorgplicht is niet strafbaar gesteld; de zorgplicht kan wel door toepassing van bestuursdwang worden gehandhaafd".

Vrijstelling regelgeving

In veel gevallen is er geen ontheffing nodig, maar kan er gebruik worden gemaakt van een vrijstelling. Een vrijstelling is een uitzondering op een wettelijk verbod. Er zijn diverse vrijstellingen van de verboden voor beschermde soorten mogelijk. Bekende voorbeelden van vrijstellingen zijn onder meer het toepassen van de gedragscode of wanneer de werkzaamheden plaatsvinden in het kader van een Programmatische Aanpak of een Provinciale verordening.

Verbodsbepalingen

De verbodsbepalingen betreffende **beschermde soorten Vogelrichtlijn, artikel 3.1**

- lid 1) Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
- lid 2) Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
- lid 3) Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
- lid 4) Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
- lid 5) Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

De verbodsbepalingen betreffende **beschermde soorten Habitatrichtlijn, artikel 3.2**

- Lid 1) Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
- lid 2) Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
- lid 3) Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
- lid 4) Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
- lid 5) Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel b, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

De verbodsbepalingen **betreffende andere soorten, artikel 3.3**

- lid 1) Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden:
  - onderdeel a. In het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
  - onderdeel b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
  - onderdeel c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Gedragscodes

In de Wet natuurbescherming is de mogelijkheid opgenomen om een vrijstelling te verkrijgen indien wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode (art 3.31). In de mogelijkheid die de wet biedt, wordt ook aangegeven dat er met betrekking tot de Europees beschermde soorten een gedragscode kan worden goedgekeurd voor ruimtelijke ontwikkelingen (naast beheer en onderhoud, waarvoor in de Flora- en Faunawet reeds een vrijstelling gold als werd gewerkt conform een goedgekeurde gedragscode). Hoewel de mogelijkheid wel wordt geboden, zijn er bij het opstellen van het stappenplan nog géén gedragscodes goedgekeurd voor de nieuwe beschermde soorten of voor de Europees beschermde soorten voor ruimtelijke ontwikkelingen. Hier dient rekening mee te worden gehouden bij de bepaling of een gedragscode van toepassing is voor de type ingreep en de voorkomende beschermde soorten.

Bijlage 3: Stappenplan Ministerie van Economische Zaken

